

cere hic & nunc propriam conscientiam, alienam, prudentem, forte veriorem, s^epè enim amor proprius obnubilat intellectum. Eadem ratione potest quis dare consilium juxta sententiam contrariam verè probabilem.

73 Tertiò, teneri Confessarium absolvere pœnitentem alias dispositum juxta sententiam ipsius pœnitentis, dummodò sit verè probabile, quia pœnitens habet jus ad eligendam opinionem verè probabilem, & ut alias dispositus absolvatur.

74 Assertio 2. Non licet sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, relieta probabiliori, & tuiori, si exinde sequatur certa injuria, aut periculum gravis mali sibi, aut tertio, vel si adsit conventio, aut lex in contrarium; sed tunc tenemur sequi opinionem probabiliorem, & tuiorem.

Ratio est, quia opinio tuior est, quæ non exponit periculo certæ injuriæ, aut gravis damni proprii, vel alieni: minus tutam, quæ ad id exponit; ex præcepto autem tenemur in nostris actionibus vitare certam injuriam, aut grave damnum proprium, vel alienum, adēque sequendo opinionem minus probabilem, & minus tutam, non possumus actionem nostram cohonestare, quando ex illa sequitur periculum certæ injuriæ, & gravis damni. Unde, si quod propè arborem moveri vides, probabile putas esse feram, probabilius tamen, aut etiam probabile putas esse hominem, abstinere debes à jaculando ob periculum gravis damni, usquequò majori, & sufficienti adhibita diligentia, firmiter judices esse feram.

IN SACRAMENTO

75 Tam administrando, quā recipiendo, non licet sequi opinionem probabilem relieta tuiori, quoad valorem, extra casum necessitatis; quia exponeretur Sacramentum periculo frustrationis, quod nedum cedit in grave damnum recipientis, qui exponitur pericolo, ut privetur fructu Sacramenti; verum etiam in certam injuriam, & irreverentiam Sacramenti, quod exponitur pericolo, ut frustretur fine, ad quem fuit à Christo institutum.

Ubi Pontifex (ut vides) vult te debere sequi opinionem tuiorem, etiam si tuior sit minus probabilis, Cardenas disc. 3. nam absolute excludit opinionem probabilem in cursu tuioris.

76 Hinc non licet baptizare in lixivio, aqua rosacea, nivali, aut in digito: quia hæc opiniones probabiles sunt minus tutæ, quæ exponunt Sacramentum periculo frustratio-

nis, non sic opiniones oppositæ negativæ.

77 Licet autem in casu necessitatis, quia tunc dictæ opiniones minus tutæ evadunt per accidens tuiores in comparatione ad earum omissiones: unde, si in necessitate baptizandi infantem, non adsit possiblitas habendi aquam naturalem, aut eum ablueri in capite, licitum est eum baptizare sub conditione in lixivio, in digito, &c. quia in tali casu tuius agit salutem animæ infantis, quam nullo modo eum baptizando.

78 Sacraenta enim, cum fuerint à Christo instituta in salutem fidelium, in casu extremæ necessitatis, de mente legislatoris, certa injuria, aut periculum gravis mali sibi, aut tertio, vel si adsit conventio, aut lex in contrarium; ut per accidens Religioni prævaleat charitas succedendi saluti animæ extremè indigentis.

79 Èd maximè, quia in hujusmodi casu nulla injuria Sacramento irrogaretur: quia exercetur sub conditione prudenter concepta, ut ritè advertit Sieri n. 80.

80 In his autem casibus, in quibus Sacramentum confertur juxta opinionem minus tutam, aut cum requisitis dubiis, Sacramentum, necessitate cessante, est iterandum sub requisitis certis. Hinc infans ex necessitate baptizatus in digito, baptizari debet in capite, hoc apparente: idque ob charitatem proximo debitam, ne exponatur damnationis periculo, cum fuerit baptizatus juxta doctrinam dubiam, aut probabilem minus tutam.

81 Quando agitur de solo modo administrandi, aut recipiendi Sacramentum, qui non redundat in valorem, quatenus valor semper est certus, licet sequi opinionem minus tutam, sed verè probabilem, juxta dicta in 1. assertione: v. prop. 1. damn. ab Innoc. XI. p. 4.

DE VALORE SACRAMENTI

Quantum ad ea, quæ pertinent ad jurisdictionem Ministrorum.

82 Idacus de la Fuente, Hurtado in sua Theol. Refor. novissimè anno 1701. edita, tenet circa jurisdictionem, & alia, quæ ad valorem Sacramenti ex dispositione Ecclesiæ requiruntur, licitum esse uti opinione probabili: quam sententiam dicit esse moraliter certam, & firmat auctoritate quamplurium Doctorum.

83 Cardenas disc. 2. n. 139. refert, quod sequitur: Dicunt aliqui, se audiisse à Theologis Romanis, qui adserunt trattati de condemnatione harum propositionum, non sive intentiōē Pontificis, nec S. Congr. quod damnatio prima propositionis intelligatur de iis, quæ pertinent ad jurisdictionem.

q̄d.

tionem, cujus concesso, extensio, vel limitatio spectat ad Ecclesiam, sed ducentaxat de iis, quæ sunt juris divini, scilicet de partibus Sacramenti pœnitentie?

84 Quidquid autem de hoc sit. Præmitto cum Cardenas, quod licet sit juris Ecclesiastici jurisdictionem Sacerdoti conferre, ampliare, aut restringere; de jure divino est, quod nullus Sacerdos possit validè sine jurisdictione absolvere. Colligitur ex Trid. sess. 14. c. 7. quo præmissio,

85 Dico: In Sacramentis, tam administrandis, quam recipiendis, extra casum necessitatis, non licet sequi opinionem probabilem minus tutam, relieta tuiori, quoad jurisdictionem ministri, nisi opinioni probabili addatur circumstantia, quæ reddat jurisdictionem moraliter certam. Cardenas cit.

86 Ratio primæ partis est eadem de n. 75. quia jurisdictione spectat ad valorem Sacramenti, ita ut sine ea non minus frustraretur Sacramentum, quam sine materia, forma, aut intentione.

87 Ratio secundæ: quia tunc non sumus in linea puræ opinionis probabilis, sed in linea doctrinæ certæ.

D E C L A R A T U R.

88 **T**alis circumstantia adest, si sententia minus tutæ accedit determinatio Ecclesiæ, decisio Sacrorum Canonum, consuetudo, communis sensus Theologorum, & Patrum; aut si opinio tuior sit improbabilis, non verò probabilis, seu tenuis probabilitatis, vel scrupulosa.

89 Hinc primò. Tutius est ad Sacramenti pœnitentiae valorem, si adhibeat contritionem, seu amorem benevolentiae. Et tamen sententia docens sufficere attritionem, est licita in præcepto; quia quamvis non sit ab Ecclesia definita, est moraliter certa; nam Alex. VII. per Decr. die 5. Maii 1667. in virtute S. Obedientiæ, & sub excommunicatione S. Sedis reservata, prohibuit ulli parti censuram inferre.

90 Et ritè, quia timor gehennæ sine amore benevolentiae potest per se excludere omnem voluntatem, & amorem peccandi. Hinc Matth. 1. Christus timore ad pœnitentiam invitat: Dico vobis: timete eum, qui potest & corpus & animam perdere in gehennam. Infuper attritio ex puro timore gehennæ est actus honestus, utilis, & supernaturalis; est enim dominum Dei, & impulsus Spiritus Sancti, ex Trid. sess. 14. cap. 4. Illam verò attritionem, quam ex gehennæ metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, &c. declarat dominum Dei esse, & Spiritus Sancti impulsum, quo

Examen Ecclesiast.

pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento pœnitentia per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentie imperandam disponit. Vide propositiones 14. & 15. ab Alex. VII. damnatas. pag. 7.

91 Secundò. Tutius est in articulo mortis cum Sacramento in re elicere actum contritionis: & loquendo de mediis necessariis ad salutem tenemur sequi sententiā tuiorem: Et tamen licet docemus, in articulo mortis nos non teneri considerari cum contritione perfecta, Dian. plur. in loc. & Sieri n. 115. quia, quod Sacram. pœnitentie sufficiat cum attritione, est moraliter certum.

92 Id dico de contritione quantum ad Confessionem secundum se consideratam. Ceterum independenter ab illa, & aliis temporibus, magis in articulo mortis quilibet fidelis ex præcepto tenetur ad elicendos actus fidei, Ipeii, & charitatis. Item etiam tunc tenetur ex præcepto charitatis elicere actum contritionis: non pro valore Sacramenti secundum se considerati, sed quia cum non sit physicè certus de Ordinatione, & de Baptismo Ministri, in eo articulo, ex quo pendet æternitas, debet sux animæ salutis consulere omni meliori modo, quo potest.

93 Tertiò. Tutius est cum D. Th. 2. 2. q. 88. ar. 1. Quod Summus Pontifex non possit in voto solemnis castitatis dispensare, & tamen, ut refert ex publicis historiis Del Bene p. 2. de Inquisit. d. 236. sess. 65. p. 12. Alex. III. dispensavit cum Nicolao Justiniano Veneto Monacho professo, ut, ne ejus illustris familia extingueretur, uxorem duceret, quod fecit: & novem filiis suscepit, ad Monasterium redit, miraculis postea clarus. Innoc. II. dispensavit cum Ramiro Monacho professo ob mortem Regis Aragoniæ sui Patris, & sic uxorem duxit, & Regnum. Coelestinus III. dispensavit cum Constantia filia Regis Siciliæ Moniali professa in Monasterio S. Salvatoris Panormi, ut nuberet Henrico Sexto Imperatori. Greg. XIII. dispensavit cum Germano Cardinali Loyola Sacerdote professo, & Provinciali Capuccinorum. Clemens III. dispensavit cum pluribus Religiosis professis Equitibus Alcantaræ, & Calatravæ, ut uxorem ducerent, eo tempore, quo castitatem absolum vovebant. Ita Del Bene.

94 Cujus ratio est, quia nulla est firma ratio in contrarium. Non ratio voti; quia inducit obligationem humanam, cum sit promissio facta ab homine. Et alias neque in votis simplicibus posset dispensare. Nec solemnitas, quia est inducta ex solo jure Ecclesiastico, ex c. unico de voto.

95 Cui non obstat ratio opinionis oppositæ, quod votum castitatis sit essentialiter annexum

B

xum

xum statui religioso; quia hoc solum probat, quod status religiosus non possit consistere sine tribus votis solemnibus, quae proinde dicuntur vota substantialia Religiosi: at non probat, quod status religiosus sit homini essentialis, ut non possit ab illo divelli.

96 Eo maximè quia status religiosus non consistit in aliqua consecratione distincta ab ipsa obligatione votorum, ut status Ordinis Sacri. Solum igitur sequitur, quod non possit fieri Monachus sine votis, minimè quod non possit fieri de Monacho non Monachus.

97 Insuper non est minus solempne, & annum statui religioso votum paupertatis, & obedientie, quam castitatis, & tamen potest Summus Pontifex ex causa in illis dispensare. Del. Bene cit. selt. 67.

98 Quartò. Tutiū est, quod Summus Pontifex non possit dispensare in matrimonio rato: Et tamen plures Pontifices dispensavere. Et ex justa causa licetē posse, docet Communis, sicut potest matrimonium ratum per professionem religiosam dissolvi, ut ostendemus infra, cùm de indissolubilitate matrimonii.

99 Quintò. Tutiū est opinio, quod, qui urgente necessitate Communionis, aut ex bona fide, & cum Confessario nesciente peccatum esse reservatum, una cum non reservatis confitetur reservatum, non sit absolutus à reservato. Et tamen licetē docemus, & tenemus esse indirectē à reservatis absolutum; quia hæc sententia est moraliter certa, tam ob rationem intrinsecam, quæ infra in suo loco, quam ob praxim communem, & consuetudinem, quæ dat jurisdictionem.

100 Sextò. Tutiū est, in Confessione dunitaxat venialium, aut mortalium alias ritè absolorum, explicare numerum: Et tamen ad eum nos non teneri licetē docemus: quia sententia negativa est moraliter certa; nam sicut venialia, & mortalia alias ritè absolute, sunt materia libera, & voluntaria quoad substantiam, ita quoad numerum; & contraria opinio, vel est tenuis probabilitas, vel scrupulosa.

MEDICUS

101 T enetur tuiorem adhibere medicinam, si possibilitas adsit, tam ex charitate, quam ex iustitia, si mercedem accipiat, ratione pacti impliciti cum infirmo de tuiori medicina adhibenda: unde medicus considerare debet tam suas rationes, & experientias, quam experientias, & auctoritatem peritorum. In casu autem, quo desperatur vita infirmi, adhiberi potest medi-

camentum incertum, quia tunc per accidentem evadit tutius, ut in simili n. 77.

PERSONA PRIVATA

102 N on potest propria auctoritate occupare rem ab alio bona fide possessam, licet probabile, imo probabilius putet, rem esse suam; quia ex reg. 36. de reg. juris, *Bona fides tantundem possidenti prostat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est.* Et tritè; alias pax publica mutuis rapinis, & violentiis perturbaretur.

R E X

103 N on potest bellum alteri indicere ad invadendum Regnum ob jus tantum probabile, & non certum: ob gravissima dannata, quæ ex bello sequuntur: tum quia alteri favet possessio. Subdittamen communis doctorum, quod tunc res decidi potest per judicium, vel arbitrios: quod si altera pars judicio stare nolit, propter hanc injuriam potest invalidari. Mendo Epit. ver. Bellum, n. 2.

104 C um injustè invaditur, & alia media non sufficiunt, potest indicere bellum.

105 Offerenti ante primum conflictum vere, & sine prudenti dubio simulationis, plenam satisfactionem, non licet bellum inferre. Quod si conflictus præcesserunt, & hinc inde mortes, non tenetur à bello desistere; quia se habet ut judex procedens secundum iustitiam vindicativam contra perturbatores sui Regni. Mendo in Epit. n. 6.

106 Bellum potest esse non materialiter, & à parte rei, sed formaliter utrinque justum, quatenus unus certò judicat habere jus certum ad rem, & revera habet; alter certò judicat idem, sed cum invincibili ignorantia juris certi alterius.

107 Milites (nisi eis de injustitia constet) præsumere possunt bellum esse justum, & à Principe diligenter per Theologos, & viros doctissimos (uti debet) examinatum: vide de Bello.

J U D E X

108 S i causa maturè examinata invenerit unam partem esse probabilem, non potest decidere juxta minus probabilem, sed tenetur opinionem probabilem eligere; ad quod obligatur ex contractu, quem cum Republica tenet, de ministranda iustitia meliori modo, quo potest, per quem cessit iuri suo de utendo opinione minus probabili.

109 Tum quia Judex est institutus à Republica, seu Principe, ut unicuique juxta meritam causæ jus suum tribuat, ne sit acceptator personarum; pars autem illa, pro qua stat-

op-

opinio probabilior Judicis, majora habet merita, & majus jus in causa; adeoque juxta eam decidere debet: v. Propos. 2. ab Innoc. XI. damn. pag. 4.

110 Hinc, quando litigantes habent pro se opiniones æquè probables, peccat mortaliter Judex, & ad restitutionem tenetur, si munera accipiat, ut ad unius potius favorem sententiam proferat; v. prop. 26. ab Alex. VII. damn. pag. 2.

111 Unde dicunt plures: Quando autem una pars non apparet altera justo probabilior, debet Judex, vel rem inter litigantes ex aequo dividere, vel si dividendi nequit, aliter utrique parti satisfacere.

Nisi forte alter litigantium, vel sit possessio, vel sit reus, cui etiam contra auctorem favet possessio. Excipi etiam solent cause, quæ vocantur pia, & privilegiata, quales sunt causa pro matrimonio, dote, libertate, pupillo, pro quibus iudicandum est, ceteris paribus, etiam contra reos, quia Jus positivum ita disponit. Jus quod ita disponit, est cap. fin. de senz. de re jud. Et quidem ita Judex se gerere debet, quando putat rationes partium esse æquè probabiles; alioquin esset acceptator personarum.

112 Judex, si sit moraliter certus de probabilitate suæ opinionis, non potest suum judicium alieno judicio subjecere, quia est moraliter certus de obligatione judicandi. Si vero non sit moraliter certus de probabilitate, sed solum probabiliter potest, eam esse probabilem (ut sæpè contingere solet) tunc potest alieno judicio se conformare, cùm enim non habeat certitudinem de sua probabilitate, potest aliorum peritorum judicium melius existimare.

113 Quod Judex sequi debeat opinionem probabilem, & universaliter veram tam in causis civilibus, quam in causis criminalibus: per hoc autem non sequitur, quod in causis criminalibus non possit Judex sequi opinionem directam minus probabilem, si opinio reflexa, seu ultimum judicium, Quod secundum eam sit decidendum, sit probabilior: ita Cardenas, qui adducit exemplum: dato inquam, quod hæc propositione directa: Judex tenetur admittere appellationem in causa capituli, sit minus probabilis, Judex sic discurrit per aliam reflexam: Hac opinio, quod Judex tenetur admittere appellationem in causa capituli, est reo favorabilis; igitur est ad præsumendum: ubi licet prima propositione directa sit minus probabilis; secunda reflexa, seu ultimum judicium, quod juxta eam sit decidendum, est probabilius, imo certum; nam Judex judicare debet juxta opinionem reo favorabilem, ex reg. 11. juris in 6. Cùm

sunt partium iura obscura, reo favendum est potius quam auctori: & recte, quia reus est in possessione sua innocentia, qua spoliari non debet, nisi certo constet de delicto, non constat autem certo, si pro reo stat opinio directa minus, sed verè probabilis; adeoque judicium ultimum reflexum, quo Judex judicat, esse decidendum juxta opinionem directam minus, sed verè probabilem, ut potè favorabiliorem reo, est probabilius, & consequenter etiam in causis criminalibus verum est, quod Judex debet sequi opinionem probabilem.

Q U A R E S I.

114 An Judex teneatur condemnare reum legitimè per testes convictum, quem tamen privata scientia (quatenus, v. gr. occisorem vidit) noscit esse innocentem?

115 C ertum est, quod teneatur adhibere omnia media ad eum liberandum, putat impediendo accusationem, utendo aliis examinibus & diligentias ad comperiendam testimoniū falsitatem, dissimulando custodiā carceris; ut fugere possit, remittendo ad judicem supremum, qui eum possit de potestate absoluta liberare, manifestando publicè, & cum juramento innocentiam ejus.

116 Quod si nullum ex his præstare possit ad eum liberandum (quod non est verisimile in præxi) tunc

117 Prima opinio tenet, Judicem eum condemnare debere, D. Thomas, q. 67. art. 2. quia Judex agit personam publicam, & sic judicare debet secundum notitiam publicam, quæ habetur per allegata, & probata. Alias quilibet Judex fingere posset, se habere privatam scientiam de innocentia, & sic reos sibi bene affectos liberare: quod cedit in grave Reipublicæ detrimentum.

118 Secunda sententia est, quod non possit eum condemnare, & si urgeatur, debet à se judicium illud abdicare. Mastrius disc. 5. n. 25. Filiuc. Toletus, & alii.

119 Et licet prima sententia sit communior, hac secunda, quam sequor, est mihi probabilior, quia occisio directa innocentis est ab intrinseco malæ, ac proinde iuri naturæ, & divino repugnans. Unde Exodi 22. præcipitur: Insontem, & justum non occides. Lex vero obligans ad iudicandum secundum allegata, & probata, est positiva humana.

Q U A R E S II.

120 An possit condemnare eum, quem scit esse reum, licet non probetur per testes?

Dico cum Communiori, quod Judex inferior non possit, quia non potest deroga-

B. 2. gare

gar legibus Superioris, sed tenetur juris ordinem servare de judicando secundum allegata, & probata.

121 **Judex** verò supremus, ut Princeps absolutus, potest solum ad impediendum malum grave, quod ex vita illius Reipublicæ immineret; quia bonum publicum est præferendum vitæ privati. Ordinariè autem non potest, quando crimen est occultum, quia jus probationis per testes, & defensionis Rei, competit **Reo** ex jure natura, *Mastrius cit. n. 27.*

A D V O C A T U S

122 **L**icet mortaliter peccet, & teneatur ad damna utriusque partis, si defendat causam manifestè injustam; non sic, si defendant causam minus, sed verè probabilem, & sit spes, ut apud judicem fatis probeatur;

1. Quia sàpè causa, quæ uni minus probabili, alteri probabilior appareat: 2. Quia Advocatus gerit munus clientis, qui sicut habet ius, suum probabile ius Judicis aperiendi, ita & Advocatus, 3. Quia nulla exinde injuria infertur parti, cum Advocatus causam non definiat: sed decidendam relinquat Judici juxta merita, omnibus auditis; v. prop. 3. ab Alex. VIII. *damm. pag. 7.*

123 **Dixi:** *Ad damna utriusque partis*; nam tenetur restituere parti contraria, quia fuit illi causa positiva damni: clienti verò per omissionem, quatenus ignorantem non mouit, ad quod ex officio tenebatur. Si verò cliens erat conscientis de injustitia causæ, tunc non tenetur illi restituere.

124 Item peccat, & pariter ad restitutio nem utriusque partis tenetur, si defendat articulum justum causæ injustæ, ut sic partem contrariam impedit, & cœxit, pervertat, &c. Vel si in progressu causæ injustitiam noscat, & clientem non moneat, sed causam prosequatur. *Busemb. De officio advocati.*

125 Peccat contra justitiam, & ad restitu tionem damnorum tenetur, si rationes, aut secreta causæ justæ clientis parti contrariae aperiatur: Si imperitus munus Advocati exercitat: Si cum præjudicio clientum causarum expeditiones notabiliter differat: Si supra vires plures accepter, quād expedire possit. Nisi cliens super hoc monitus, attenta eximia Advocati peritia, sit contentus.

Demum peccat, si utrique parti in eadem causa patrocinetur: Vel in eadem causa, in qua est **Judex** aut **Affessor**, agat **Advocatum**. *Busemb. cit.*

DE PROCURATORE, SECRETARIO, NOTARIO, &c.

126 **E**adem respectivè dicenda veniunt. Procurator peccat, si nomine Cli-

entis juret, ab eo non informatus, cum periculo pejerandi. Si suadeat **Reo**, aut Clienti legitime interrogato, ut veritatem neget. Si adducat partes ad concordiam iniquam. Si petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluae.

Secretarius peccat. Si juramentum violet. Si arcanum prodat. Si dicta testimoniū fideliter non transcribat, sed imminuat, exaggeret, mutet.

Notarius publicus peccat. Si juramentum violet. Si testamentum hominis usū rationis destituti scribat. Si solemnitates necessarias exculpa omittat. Si acta negligenter custodiat. Si dicta testimoniū ante eorum publicationem parti contraria aperiat.

Si sententiam non jam publicatam manifestet. Si acta, seu instrumenta, maximè legata continentia, parti petenti occultet, *Busemb.*

DE REO ET TESTIBUS

Fusè dictum est in *juramento Judiciali, Restitutione mentali, in oīlavo Præc. Dec. & in tom. 2. De monitoriis.*

DE REO CIRCA FUGAM POENÆ.

127 **H**æc tradit *Busemb. lib. 4. cap. 3. dub. 8. art. 2.*

Resp. Quando sententia est materialiter, injusta, lata tamen secundum allegata, & probata; et si in conscientia non obliget, non potest reus judici positiuè resistere, tum ob scandalum, tum quia tali casu judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sac. contra Vict. Bon. Card. de Lugo, d. 4. n. 38.*

Dixi, positiuè, quia reo, etiam si verè reus, sit, licet ante, & post sententiam (quoad mortem, vel poenam morti equivalentem, v. gr. perpetuum carcerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana obligare possit ad eam non conservandam, si spes commoda ostendatur, nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. c. 31. d. 5. Unde resolvet.*

1 Regulariter reo licet fugere, etiam si custos carceris grave damnum inde passurus sit, (saltē nisi juraverit se mansurum) quia utitur suo iure, & nulli facit injuriā, *luc. 1. 40. c. 4. n. 274. Azor. Less. d. 5. n. 31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. *V. Bon. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13. Less. 4. c.*

2 Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente, se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid. & Reg. l. 24. num. 4.*

3 Licet etiam, saltē in fero conscientia

„ custodes (præcisa vi, & injurya) decipe re, tradendo v. g. cibum & potum, ut so- „ plantur, vel procurando, ut absint; item „ vincula, & carceres effringere, quia cùm fi- „ nis est licitus, etiam media sunt licita. Et li- „ cèt alii captivi per effractum parietem simul „ elabantur, non tenebatur de damno, quia „ tantum est ejus causa per accidens, cùm „ jure suo utatur. Nec refert, quòd leges, „ & magistratus quidam tales effractiones gra- „ viter puniant: id enim fit, quòd vel contra- „ riā sententiam sequantur, vel ex præsum- „ ptione quòd vim intulerint custodibus, vel „ quòd propter bonum Reipub. ea poena sta- „ tutas sit, *Billiuc. l. c. Tanc. d. 4. q. 4. dub. 5. ex alii multis. V. C. de Lugo d. 40. scđt. 4.*

4 Illis, qui non sunt ministri justiæ, licet „ non solum consilio juvare reum, ut fugiat, „ sed etiam suppeditatis instrumentis, v. gr. „ funibus, lima, &c. quia finem alteri lici- „ tum illi suadere, & ad eumdem media pro- „ ponerelicit. *Less. l. c. d. 6. n. 20. Tann. l. cap. Sylv. Turr. Vasp.*

5 Non tamen licet juvare in effractione „ carceris, ut habet communis; tum quia „ executio ipsa effractionis soli reo licita est, „ propter jus vita conservandæ; tum ne alio- „ qui omnis securitas carceris pereat. *Less. l. c. Bon. d. 10. q. 3. p. 1.*

CONSCIENTIA SCRUPULOSA,

128 **S**eu scrupulus, est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, anxietas, aliquibi esse peccatum, ubi non est. Dicitur inanis apprehensio, quia oritur ex injustis, aut levibus motivis, & est cum incertitudine, & magna formidine alterius partis, adeoque torquet animam. Nec differt a suspicione, quæ est inchoatus, & imperfectus assensus, ad unam partem inclinans.

129 Causa scrupuli sàpè est ignorantia, sàpè humor melancholicus, & tunc dicitur pu- fillanimitas conscientiæ, quæ contingere solet etiam in viris doctis, præsertim quoad proprias actiones.

130 Signa conscientiæ scrupulosæ, sunt. 1. si post peritorum, aut prudentis Confessarii judicium, non acquiescat, sed adhuc maneat anxius, & inquietus. 2. Inconstantia in mutando frequenter de eadem re judicium.

3. Frequens formarum varietas in eadem re apprehendenda. 4. Multiplicitas reflexionum impertinentium circa innumerias rei circumstantias. 5. Experientia, quòd sàpius talia sine gravi fundamento apprehenderit, licet quoad alienas conscientias resolutus & intrepidus se haberit.

131 Remedia conscientiæ scrupulosæ sunt *Examen Ecclesiast.*

missis, signis, vel ex Confessarii iudicio sufficierat scit se esse scrupulosum, prudenter contra scrupulum agit; immo illum debet firmiter contemnere, & resolutè ac intrepidè contra eum operari, ut satis constat ex ratione præmissa: eo maximè quia major est scrupuli materia scrupulis non resistere. Nec scrupulus excludit iudicium practicum probabile, aut certum, quod contra eum sit operandum. Et tunc conscientia scrupulosa transit in conscientiam rectam, non ratione sui directè considerata, sed ratione ultimi iudicij practici supra illum reflexi; quo scrupulum patiens judicat, licet & prudenter suam conscientiam scrupulosam cognitam, esse firmiter contemnendam, & contra eam operandum; quod iudicium practicum est rectum, & moraliter certum; adeoque dicitur conscientia recta, & dictamen prudens contra imprudens.

137 Si probabiliter judicetur esse scrupulus, necne, tunc conscientia scrupulosa transit in conscientiam probabilem, adeoque est uti de ea discurrendum.

138 Demùm, qui est ita perplexus, ut utrumque oppositorum judicet esse peccatum, & non cognoscat esse scrupulum, vel quia non habet, quem consulat, vel quia ignorat præfata remedia, vel quia est ita scrupulis datum, ut iis non obstantibus, adhuc maneat dubius, an id scrupulus sit, necne, ac proinde se resolvere nesciat: tunc conscientia scrupulosa transit in conscientiam dubiam, adeoque est uti de ea discurrendum, ut à num. 17. Debet igitur eligere id, quod minùs tibi obligare videtur. Quòd si neque valeas discernere, quod ex duobus appareat minus, tunc potes eligere, quod vis, quia cùm necessarium sit rem facere, vel omittere, ex necessitate peccares; quod implicat: v. num. 31. & 70.

139 Cæterum præmissæ doctrinæ ac rationes sunt tantæ virtutis, & claritatis, ut minimè verisimile sit, quòd intellectus iis attentis non valeat faciliter per se resolvere, nisi diccas eum rationis expertem.

140 De conscientia tractant Scotus in d. 2. 39. q. 2. Mastrius in Theol. mor. disp. 2. Busemb. l. 1. tr. 1. Diana p. 2. tr. 3. p. 4. tr. 5. & alibi, Bonac. tom. 2. à p. 148. Tamb. tom. 1. l. 1. c. 3. Cardenas de dubio, & opinione probabili: Castrorp. tom. 1. tr. 1.

C A P U T II.

DE LEGIBUS, ET PRÆCEPTIS IN GENERE.

Regula externa actuum humanorum.

QUID, ET QUOTUPLEX SIT LEX.

141 **L**ex est voluntas ejus, qui præst populo, debite promulgata, cum intentione obligandi subditos.

142 Dividitur in naturalem, & positivam. Naturalis est voluntas Superioris præcipientis, vel prohibentis id, quod judicat habere convenientiam, aut disconvenientiam ex propria natura terminorum; quæ prout est in mente divina, dicitur lex aeterna, prout autem inseritur nobis per lumen naturale, dicitur lex naturalis. Positiva est voluntas Superioris præcipientis vel prohibentis id, quod non judicat habere convenientiam aut disconvenientiam ex natura propria terminorum. Quæ si est voluntas Divina, dicitur lex positiva divina: si humana, dicitur lex positiva humana.

143 Unde lex positiva à naturali differt, quia in naturali objectum ex se, & ab intrinseco habet, quòd sit conveniens, aut disconveniens, bonum, aut malum. In lege vero positiva objectum solùm à voluntate Superioris habet, quòd sit conveniens, aut disconveniens, & quòd sit obligans. Hinc lex naturalis est indispensabilis; talis est præcipiens amorem Dei, & veritatem, prohibens vero odium Dei, & mendacium, quia amor, & veritas sunt ab intrinseco bona, odium Dei, & mendacium ab intrinseco mala, ita ut Deus non possit mendacium præcipere. Lex vero positiva est dispensabilis, sive Divina sit, ut lex quadragesimalis jejunii, sive humana de jejuno vigiliarum, & quatuor temporum. Inde necessariò debuit Deus prohibere mendacium, liberè tamen potuit non prohibere esum carnium, & non præcipere quadragesimale jejuniū, & sic esum carnium est malus, quia prohibitus, mendacium vero est prohibitum, quia malum.

144 Lex igitur positiva humana est voluntas Superioris humani debite promulgata, cum intentione obligandi, non præsupponens iudicium de convenientia, aut disconvenientia rei ex natura terminorum.

145 Hæc alia est Ecclesiastica, quæ est à Superiori Ecclesiastico; alia sæcularis, quæ à Superiori sæculari.

146 Quan-

De Legibus, &c. Cap. II.

23

DECRETUM IRRITANS

155 **A**fficit ignorantes quoad nullitatem actus, quia se tenet ex parte formata, juxta dicta de imped. matrim. minimè quoad poenas. Fagnanus in l. lib. Decr. in cap. Non sine, de Arbitr. n. 5. r. Donatus tom. 1. p. 1. tr. 9. Clausula 12. num. 12.

156 Particula irritantes sunt: Inane, Nullum, Irritum, Invalidum, &c. sit, si aliter contigerit attentari, fieri, &c.

Q U Ä R E S

157 An hoc clausula: aliter fieri non possit sit irritativa?

Non esse irritativam tenent plures apud Pelliz. quia potest habere bonum sensum, videlicet: aliter fieri non possit licet; & odia sunt restringenda.

Dico rectius cum Fagnano in l. 1. Decr. c. causam 8. de electione n. 20. ad 34. regulariter esse irritativam; esse autem solùm illicitavam, quando aliter resultaret sensus absonus legis.

151 Debent tamen Superiores esse moderati, & non faciles in multiplicandis legibus præceptivis sub mortali obligantibus, ac proinde in mente habeant illud: Matth. 25. *Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt ea humeris hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.* Et D. Th. p. 2. q. 107. art. 4. apud Tamb. in Met. Miss. l. 1. §. 8. n. 15. in quibus quidem legibus humanis etiam Augustinus Epist. 119. cap. 19. ait, effe moderationem attendendum, ne conversatio fidelium onerosa reddatur: & infra: *Qui Religionem nostram servilibus preimum oneribus, adeo ut tolerabilius sit conditio Iudorum, qui legalibus sarciniis, non humanis præsumptionibus subjiciuntur.* D. Ambr. in Ps. 118. Sunt etiam in nobis, qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, qua non possit humana conditio sustinere: v. de casibus reservatis.

152 Qui scit legem prohibentem, sed non penam, in foce exteriori obligatur ad illam, nisi faciat constare ignorantiam.

153 Regula, ac constitutiones Religionum non obligantes ad peccatum, non sunt leges propriæ dictæ.

154 Lex non prohibens actum; sed solùm irritans, non ligat ad culpam; unde non peccat, qui professionem, aut matrimonium gravi metu init, licet sint irrita. Item non peccat filia renuncians hereditati paternæ, nec uxor alienans fundum dotale de licentia mariti; & tamen hi contractus irritantur. Leges enim hos contractus irritantes sunt conditæ in favorem. Mendo, ver. lex num. 23.

S T Y L U S C U R I Ä

155 **M**agnam facit autoritatem, sed non obligat ubique, nisi sit aliqua Constitutione Papæ roboratus; Mendo cit. num. 57. Et specialiter id docet Donatus: tom. 1. p. 1. tr. 13. q. 17. num. 26. de stylo Curia,

B 4